

UNESCO predlaga implementacijo COBISS na globalni ravni – tudi v Afriki, Golobova vlada pa še politične koordinacije za Zahodni Balkan ne zmore vzpostaviti!

COBISS, izvirno slovenski organizacijski model knjižničnega informacijskega sistema, ki ga je razvil mariborski Institut informacijskih znanosti (IZUM), bi lahko postal prepoznavna blagovna znamka, s katero bi Slovenija v okviru mednarodne razvojne pomoči skrbela za razvoj in širitev knjižničnega informacijskega sistema ne le v jugovzhodni Evropi, temveč tudi drugod po svetu, denimo v Afriki, ki ji je slovenska diplomacija med spomladanskim lobiranjem za nestalni sedež v Varnostnem svetu OZN obljubljala marsikaj. Toda žal je prav mreža COBISS.net dokaz, kako kratkovidna, ignorantska in samovšečna je slovenska politika, ki ne glede na strankarske barve ni storila nič, da bi sistem, s katerim je Slovenija nekoč že uspešno prodirala v manj razvita okolja, ponovno zaživel in krepil slovenski nacionalni interes tako v bližnji soseščini kot tudi drugod po svetu.

Piše: Tomaž Seljak

Republika Slovenija in **UNESCO** (Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo) sta pred enajstimi leti sklenili sporazum o preoblikovanju **IZUM**-a v **Mariboru** v Regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti pod pokroviteljstvom Unesca. S tem je Unesco podprl mednarodno sodelovanje IZUM-a na območju jugovzhodne **Evrope**, slovenska vlada pa se je med drugim obvezala v aktu o ustanovitvi IZUM-a spremeniti sestavo Upravnega odbora IZUM-a in vanj vključiti tudi predstavnika Unesca. Navedeni sporazumom je bil v **Državnem zboru** ratificiran šele leta 2020, sestava organa upravljanja IZUM-a pa še vedno ni usklajena z navedenim sporazumom niti z *Zakonom o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti* iz leta 2021 in je zato nezakonita, bil pa je leta 2021 predstavnik Unesca vključen v **Svet COBISS.Net**.

Na spletni strani www.cobiss.net ([tukaj](#)) so objavljeni zapisniki sej Sveta COBISS.Net v treh jezikih. Gre za posvetovalno telo mreže **COBISS.Net**, ki naj bi ga po sklepu direktorja IZUM-a z dne 5. maja 2016 sestavljali direktorji nacionalnih knjižnic v mreži COBISS.Net in vodje nacionalnih centrov COBISS ter predstavniki ministrstev ali agencij, ki upravljajo z nacionalnimi sistemi **E-CRIS**.

Ker v Sloveniji naloge nacionalnega centra COBISS opravlja IZUM, je član Sveta COBISS.Net tudi direktor IZUM-a. S prevaro, da gre za Upravni odbor IZUM-a po sporazumu, ki sta ga leta 2012 sklenila **Vlade Republike Slovenije** in Unesco, se je leta 2020 navedenim članom pridružil **Bhanu Neupane**, predstavnik Unesca iz **Pariza**, leta 2021 pa s soglasjem prisotnih na seji 26. oktobra 2021 še **Gašper Hrastelj**, direktor **Urada za UNESCO** in generalni sekretar **Slovenske nacionalne komisije za UNESCO**, ki pa se doslej ni udeležil še nobene seje. Sej se ne udeležuje niti direktor NUK-a **Viljem Leban**, odsotnost predstavnikov ministrstev ali agencij, ki upravljajo z nacionalnimi sistemi E-CRIS, pa je posledica dejstva, da

upravljanje navedenih informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti v ciljnih državah ni institucionalizirano ali pa so sistemi celo v odmiranju.

Ker nacionalni knjižnici **Albanije** in **Kosova** nista vključeni v mrežo COBISS.Net in zato sistema **COBISS.AL** in **COBISS.KS** tudi nista institucionalizirana, se direktorja navedenih knjižnic sej Sveta COBISS.Net razumljivo ne udeležujeta, sta pa na seje vabljeni predstavnica **Knjižnice Akademije znanosti Albanije** in predstavnica **Knjižnice Akademije znanosti in umetnosti Kosova**, katerima IZUM sofinancira stroške plač, odkar sta nekaj let preživeli na izobraževanju v Sloveniji.

Prisotni na sejah Sveta COBISS.Net so doslej z visoko stopnjo oportunitizma, površnosti in nekritičnosti sledili predlogom in (zavajajočim) pojasnilom direktorja IZUM-a **Aleša Bošnjaka**. Med drugim so tako na seji dne 26. oktobra 2021 sprejeli celo izjavo, da se *"soglasno in brezpogojno distancirajo"* od "napadov" **Tomaža Seljaka** (dejansko prizadevanj, da se prepozna odgovornost in odpravijo razlogi za razgrajevanje razvojnega potenciala IZUM-a in mreže COBISS.Net). Ko sem se na objavljeni zapisnik seje odzval s kritičnim komentarjem, me je poklical **Ismet Ovčina**, predsednik Sveta COBISS.Net in direktor **Nacionalne in univerzitetne knjižnice BiH**, ter mi povedal, da mu je formulacijo izjave "pod mizo" podtaknil Aleš Bošnjak in da zapisnik še ni potrjen. Iz zapisnika sta bili nato izbrisani ena od lažnih navedb direktorja IZUM-a in navedena izjava o distanciranju.

Na zadnji seji dne 13. 6. 2023 sta Aleš Bošnjak in njegov sodelavec **Davor Bračko** poročala o realizaciji aktivnosti v mreži COBISS.Net v letu 2022, udeleženci seje pa o tem niso dobili nobenega pisnega gradiva. Med drugim lahko v zapisniku seje preberemo:

- Aleš Bošnjak: *"IZUM je pripravil poročilo o lanskih aktivnostih. Poročilo so na upravnem odboru in na ministrstvu dobro sprejeli in matično ministrstvo bo ponovno dalo 20.000 EUR za leto 2023. Lani je tudi zunanje ministrstvo prispevalo 20.000 EUR za COBISS.net, kar so predlagali tudi letos, vendar proračun za leto 2023 še čaka na rebalans. Dodatni problem je tudi ta, da se je matično ministrstvo razdelilo na dve ministrstvi in je treba na novo navezati stike."*
- Davor Bračko: *"Ministrstvo za visoko šolstvo in Ministrstvo za zunanje zadeve sta skupaj prispevali 40.000 EUR nepovratne razvojne pomoči. Sredstva so bila razdeljena med države v mreži glede na število knjižnic, vključenih v sistem. ... (navedene so aktivnosti po državah) ... Skupno se je v mrežo vključilo 32 novih knjižnic, pripravljenih je bilo 66 tečajev z več kot 500 udeleženci, podeljenih je bilo 162 licenc. Del stroškov je pokrili tudi IZUM iz lastnih sredstev."*

Ob tem sta zamolčala, koliko prihodkov je IZUM v letu 2022 ustvaril s tržno dejavnostjo v mreži COBISS.Net (505.832 EUR) in koliko lastnih sredstev iz tega naslova je namenil za mednarodno razvojno pomoč in za kakšen namen (51.433 EUR), poročilo o razvojni pomoči knjižnicam v letu 2022 po državah, ki naj bi ga *"na upravnem odboru in na ministrstvu dobro sprejeli"*, pa tudi ne obstaja. V letnem Poročilu IZUM-a za leto 2022 ([tukaj](#)) sicer obstaja poglavje *"4.4.8 Mednarodno razvojno sodelovanje v državah mreže COBISS.net"*, a ni razvidno, kaj je rezultat tržne dejavnosti IZUM-a in kaj razvojne pomoči knjižnicam v mreži COBISS.Net v višini $40.000 + 51.433 = 91.433$ EUR.

Nadalje lahko v zapisniku preberemo:

"Aleš Bošnjak je dodal nekaj o Srbiji in projektu E-nauka, v katerega smo bili vključeni. V Srbiji so odkrili, da imata COBISS in SICRIS najbolj kvalitetne baze in da so tako na enem mestu zbrani vsi raziskovalci in njihovi podatki. Odličen projekt je podprla tudi nacionalna knjižnica, ki nam je pomagala navezati stik z vlado. Vladimir Pištalo je dodal, da so se skozi projekt ves čas učili, na koncu pa prišli do odličnega rezultata."

Navedeno je daleč od resnice in skrajno zavajajoče. To vem, ker sem bil kot svetovalec vabljen na več sestankov predstavnikov srbske vlade, **Univerzitetne biblioteke Svetozar Marković** v Beogradu in **Narodne biblioteke Srbije** na temo povezovanja informacijskih sistemov **eNauka**, **E-CRIS.SR**, **COBISS.SR** in **KoBSON (WoS)**. **eNauka** (in ne E-nauka) je register raziskovalcev in register znanstvenoraziskovalnih organizacij s svojo bibliografsko bazo podatkov "Rezultati" konkurenca sistemu E-CRIS.SR in bibliografijam raziskovalcev v sistemu COBISS.SR. Komentar iz Beograda: *"To mi liči na onu igru 'pokvareni telefoni'. Bar lepo zvuči za one neupučene."*

Ismet Ovčina je predsedoval 7. seji Sveta COBISS.Net 12. septembra 2022. (Foto: NUBBiH)

Predstavnik Unesca Bhanu Neupane je očitno ugotovil, da se cilji sodelovanja Unesca z IZUM-om ne uresničujejo skladno s pričakovanji, poslovanje IZUM-a pa je tudi vedno bolj netransparentno. V zapisniku seje lahko preberemo:

"Ta je povedal, da je treba pogledati, kaj je bilo narejeno v zadnjih 2,5 leta in kaj je še treba storiti. Še enkrat je povedal, da je ponudil financiranje za projekte, a ga nihče ni kontaktiral ter da ta ponudba še vedno velja. ... Bhanu Neupane je podal nekaj predlogov, kako okrepiti sodelovanje z Unescom in bolje uresničevati njihovo poslanstvo. Treba je vključiti nacionalne knjižnice, ki bodo postale vzor za druge knjižnice. Ni pomembno samo regionalno sodelovanje, ampak sodelovanje na državni ravni. IZUM kot Unescov center naj deluje kot model za demokratizacijo znanja v drugih regijah po svetu, kar pa trenutno še ni uresničeno. Treba je najti način, kako COBISS implementirati na globalni ravni, npr. tudi v Afriki. Mrežo je treba razširiti tudi v regiji in v ta namen pridobiti evropska sredstva. ... Bhanu Neupane je zaprosil za prej omenjeno poročilo o delu v mreži COBISS.net."

Gospod Neupane dobro ve, kako sva bila 20. junija 2016 povabljeni v **Bruselj** na razgovor s predstavniki dveh direktoratskih **Evropske komisije** (DG EAC in DG NEAR), ki je bila pripravljena projekt COBISS.Net – Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU (2016–2018) financirati z 10 milijoni evrov mimo standardnih razpisov Evropske komisije. Pogoji za to je bil le, da na enem od ministrskih ali vladnih srečanj nekdo projekt predlaga, države prejemnice pomoči pa z njim soglašajo, kar pa ne bi smel biti problem.

Glede na izkušnjo iz leta 2015, ko je priložnost za predlaganje projekta in pridobitev navedenega soglasja na *The Western Balkans Summit* na **Dunaju** zapravil takratni gospodarski minister **Zdravko Počivalšek**, je predstavnica DG EAC ob koncu razgovora izjavila: *"Ne smete iz Bruslja, dokler se ne dogovorite, da se ministrskega srečanja v Sarajevu (Ministerial Meeting of the Western Balkans Platform on Education and Training) 27. junija 2016 udeleži tudi predstavnik Slovenije in v okviru sekcije regionalni projekti predlaga projekt COBISS.Net."*

Naslednji dan sva se na povabilo takratne evropske poslanke **Tanje Fajon** v **Evropskem parlamentu** udeležila konference *Better future for the youth in the Western Balkans*, na kateri sem srečal takratno državno sekretarko na zunanjem ministrstvu **Darjo Bavdaž Kuret**. Prosil sem jo, da se dogovori z našim veleposlanikom v **Sarajevu** za udeležbo na navedenem ministrskem srečanju in predlaganje projekta, a je mojo prošnjo zavrnila z obrazložitvijo, da se s tem nima časa ukvarjati. Tako je bila ponovno zapravljena priložnost za pridobitev evropskih sredstev.

Situacija se do danes ni spremenila, ker direktor IZUM-a in predsednik Upravnega odbora IZUM-a **Aleš Osrajnik** odklanjata vsakršno razpravo o problematiki in predlogih, ki so predstavljeni na spletni strani Civilne iniciative za rešitev strateških razvojnih vprašanj javnega zavoda IZUM in projekta COBISS.Net ([vir](#)), uradniki na **Ministrstvu za visoko šolstvo, znanost in inovacije** pa ne vidijo nobenega problema in tudi ne:

- da je v državah Zahodnega Balkana skupaj blizu 1.300 nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic, v COBISS.Net pa je vključenih šele nekaj nad 500 navedenih knjižnic (39 %),
- da je v Bolgariji COBISS implementiran le v dveh knjižnicah, stanje pa je nespremenjeno že od leta 2015,
- da v Albaniji in na Kosovu implementacija COBISS-a še vedno ni institucionalizirana pod okriljem njihovih nacionalnih knjižnic, temveč temelji le na brezplačni uporabi aplikacij COBISS in storitev IZUM-a,
- da se je letos do julija v COBISS.Net na novo vključilo le 13 knjižnic v BiH in 3 knjižnice v Srbiji, v Črni gori je stanje nespremenjeno, v Severni Makedoniji pa sta se 2 knjižnici celo izključili ter
- da je v navedenih državah še več tisoč šolskih knjižnic, v mreži COBISS.Net pa jih je le 27.

Navedeno je daleč od strateškega cilja IZUM-a in projekta COBISS.Net, da se v navedenih državah vzpostavijo nacionalni knjižnični informacijski sistemi na platformi COBISS. Slednje namreč ni mogoče brez medresorske in mednarodne politične koordinacije ter ustrezne mednarodne razvojne pomoči, kot to predlaga **Civilna iniciativa za IZUM in COBISS.Net** ([vir](#)), eno in drugo pa lahko zagotovi le slovenska vlada. Simbolični (tolažilni) prispevki po 20.000 evrov v zadnjih dveh letih sicer kažejo na nekaj dobre volje, projekta pa v ničemer ne rešujejo.

Minister za visoko šolstvo, znanost in inovacije **Igor Papič** in ministrica za kulturo **Asta Vrečko**, ki bi lahko bila podpisnika političnih sporazumov s partnerskimi ministrstvi v ciljnih državah, verjetno ne vidita nacionalnega interesa, da bi se s tem ukvarjala. Ministrica za zunanje in evropske zadeve Tanja Fajon prepušča odločitev o podpori predlogom Civilne iniciative za IZUM in COBISS.Net podrejenim, ki se med seboj ne morejo uskladiti. Predsednik vlade **Robert Golob** pa ima očitno preveč drugih skrbi in na njegovo odločitev glede vzpostavitve politične medresorske in mednarodne koordinacije pod okriljem njegovega kabineta čakamo že več kot eno leto ([vir](#)).

Še preden sem bil seznanjen z zapisnikom zadnje seje Sveta COBISS.Net in s predlogi Unesca, me je nekdo od visokih državnih uradnikov in strokovnjak za mednarodno sodelovanje vprašal, če bi COBISS lahko ponudili tudi afriškim državam, ker jim je Slovenija ob njihovi podpori naši kandidaturi za članstvo v **Varnostnem svetu OZN** obljubila razvojno pomoč. Pojasnil sem mu, da je COBISS v prvi vrsti originalen organizacijski model knjižničnega informacijskega sistema, njegova implementacija pa ni mogoča brez politične koordinacije. **OCLC**, ki vodi globalno knjižnično kooperativo in s katerim je IZUM leta 2011 podpisal pismo o nameri strateškega partnerstva, kasneje pa z nepremišljeno poslovno odločitvijo zapravljal njegovo zaupanje, pa je že prisoten tudi v **Afriki**.